

MIHĂILENI (COMUNA BUCEȘ) STUDIU MONOGRAFIC

I.

Amenajarea pe cursul superior al Crișului Alb a unei construcții hidrotehnice, pe raza localității Mihăileni, a impus o prealabilă cercetare complexă în anii 1986—1987, a zonei respective, rezultatele acestei investigații fiind incluse în acest studiu.

Localitatea Mihăileni (comuna Buceș, județul Hunedoara) este situată pe valea râului Crișul Alb în amonte, la 15 km, de orașul Brad.

Străbătută de șoseaua națională care unește Bradul cu Abrudul și Cîmpeniul, localitatea Mihăileni se învecinează la nord-est cu comuna Buceș, iar la sud cu satul Zdrapți. Spre est și vest este străjuită de dealuri piemontane ce coboară lin spre albia Crișului Alb (Dealul Plopului — 642,9 m, dealul Dîmbul Tomii — 596 m. altitudine), acoperite cu păduri de carpen, fag, molid și brad (acesta din urmă doar în zonele de plantație realizate în ultimii ani).

Perimetrul cercetat aparține unității orografice a Munților Metaliferi, fiind localizat pe cursul Crișului Alb, între satul Mihăileni și confluența văii Buceșului cu Crișul Alb.

Cele mai vechi roci din zona cercetată aparțin formațiunii ofiolitice, a cărei punere în loc s-a încheiat în Jurasic. În cadrul acestei formațiuni predomină curgerile de lave bazaltice, care se dezvoltă de o parte și de alta a văii Crișului Alb, ocupînd 2/3 din perimetrul cercetat, respectiv partea sa vestică. Spre est, lăvele trec în piroclastite fine în alternanță cu piroclastite grosiere, tot de natură bazaltică. Izolat, această formațiune este străbătută de dykuri banatitice, formate de andezite amfibolice, de vîrstă mult mai tînă (Paleocen).

Spre Nord — Est și Sud — Est formațiunea ofiolitică se află în raport tectonic cu depozitele sedimentare de vîrstă Albian superior, reprezentate prin stratele de Pirîul Izvorului. Aceste strate sînt formate din gresii șistoase în facies de fliș.

Aluviunile cuaternare ale Holocenului acoperă formațiunile preexistente, formînd acumulări în lungul văii Crișului Alb.

Perimetrul este marcat de o tectonică rupturală, care a afectat formațiunea ofiolitică prin fracturi de mică amploare orientate preponderent Nord—Vest — Sud—Est, și fracturi care au pus în raport tectonic ofiolitele în compartiment ridicat, față de sedimentele Albian superioare în compartiment cîzut.

În urma mișcărilor laramice s-au pus în loc corpuri înrădăcinate, sub formă de dykuri, de banatite, care au străbătut prin formațiunile preexistente (ofiolitice și sedimentare).

Dealurile ce flanchează localitatea Mihăileni sînt acoperite de soluri silvestre brune și brun-gălbui. În lunca Crișului Alb se află soluri hidromorfe în substanțele organice și în humus, potrivite pentru cultura cerealelor și finațelor de lunci.

Clima este relativ blîndă, temperatura medie anuală fiind de 8,5 — 9°C. Precipitațiile atmosferice, relativ abundente, au valori cuprinse între 650—800 mm. În ceea ce privește circulația atmosferică a curenților de aer în perimetrul cercetat, frecvența cea mai mare o au masele de aer polar — maritime, cu caracter rece și umed; masele de aer polar — continentale care pătrund prin intermediul circulației de nord — est și est; mase de aer tropical — martime ajunse în regiune dinspre sud și sud-vest, prin intermediul dorsalei anticiclonului azoric.

Rețeau hidrografică a localității Mihăileni este reprezentată de Crișul Alb, care colectează apele riurilor din zonă și ale piraielor cu caracter semipermanent.

Peisajul geografic al zonei Mihăileni a suferit de-a lungul anilor modificări antropice, alternînd actualmente, ecosisteme naturale nemodificate cu agroecosisteme. În unele porțiuni ale dealurilor au fost efectuate defrișări, înlesnind un pășunat intensiv și diferite forme de cultivare a terenurilor. Rezultatul acestor procese îl constituie modificarea vegetației naturale primare și înlocuirea ei cu o vegetație secundară¹.

Cadrul geografic al Munților Apuseni a fost leagănul în care s-a perpetuat de-a lungul veacurilor șirul de comunități omenești ce au cultivat pămîntul din zonă, au utilizat pășunile și finațele pentru creșterea animalelor, au prelucrat lemnul pădurilor și, încă din preistorie, au sfredelit munții pentru a scoate la suprafață bogățiile lor: aurul, argintul, cuprul, etc.

Pe teritoriul localității Mihăileni cele mai vechi vestigii, provenite din descoperiri fortuite, aparțin perioadei de trecere de la neolitic la epoca bronzului (cultura Coțofeni). Ele constau din două topoare de piatră, cu orificiu de înmănușare păstrate la Muzeul din Deva² și în colecția particulară Doru Brădean din Dupăpiatră. Ele au apărut incidental la suprafață scoase de torenții ce coboară de pe dealurile aflate în stînga Crișului.

Cercetarea în vara anului 1987 a zonei unde se află vechea biserică a localității a dus la descoperirea în secțiunea S I, în partea sa vestică, la 0,70 m adîncime a unor fragmente ceramice de culoare maronie roșiatică ornamentate cu linii incizate și împunsături succesive, materiale caracteristice culturii Coțofeni.

Descoperirea unei locuiri de tip Coțofeni în această zonă relevă faptul că comunitățile umane ale perioadei de tranziție, care practicau creșterea animalelor și cultivarea primitivă a pămîntului, locuiau nu

¹ M. Ilie, *Munții Apuseni*, București, 1957, p. 226 — 227. C. Mociornită și colaboratorii, *Monografia hidrologică a bazinului hidrografic Crișuri*, în *Studii de hidrologie*, 24, 1968, I. Sircu, *Geografia fizică a R. S. României*, București, 1971, p. 279 — 285, P. Tudoran, *Țara Zarandului. Studiu geoecologic*, București, 1983.

² I. Andrițoiu, în *Apulum*, 16, 1978, p. 68, nr. 47.

numai înălțimile ce străjuiesc cursul Crișului Alb, ci și terasele ce se întindeau de-a lungul râului. Ele se adaugă numeroaselor descoperiri aparținătoare culturii Coțofeni cunoscute prin cercetări sistematice sau prin apariții fortuite de materiale arheologice în depresiunea Bradului³.

Absența unor cercetări sistematice de amploare în depresiunea Brad împiedică pentru moment urmărirea evoluției societății omenestii în zonă. Cîteva descoperiri provenite de la Tebea — așezare aparținind începutului epocii bronzului și Brad⁴ — depozit de bronzuri din prima epocă a fierului (Ha B₁, sec. X. i.e.n.), descoperit în anul 1890 cu prilejul construirii liniei ferate Brad — Arad (cuprinde un celt cu decor în formă de aripioare, un vîrf de lance decorat și două brățări cu capetele suprapuse, decorate cu benzi de linii verticale și oblice), dovedesc, cu probe materiale concludente, locuirea văii Crișului Alb în epocile următoare.

Interesantă din acest punct de vedere este și descoperirea la Baia de Criș a trei statui antropomorfe dăltuite în piatră. Deși sînt lucrate superficial ele au reprezentat două elemente distincte: ciocanul — tîrnăcop din fier, fixat sub centură, iar în spate, schițat un sac, ambele elemente dovedind și atestînd ocupația de miner a tracilor care extrăgeau aurul din adîncuri în jurul localității Baia de Criș. Datate în prima epocă a fierului (sec. VIII i.e.n.), statuile antropomorfe de la Baia de Criș au un caracter religios, reprezentînd probabil, divinități protectoare ale minerilor și mineritului⁵.

De acum înainte, deși prima mărturie — apariția unui ciocan din piatră din mina de la Căraci face trimiteri cu mult în urmă —, istoria zonei zărandene este strîns legată de extragerea din adîncurile pămîntului a metalelor nobile.

La o deosebită înflorire ajunge în epoca dacică arta argintarilor, reprezentată prin numeroase cupe, brățări, coliere, lăntșoare, fibule care constituie mărturia unei intensificări a extracției argintului mai cu seamă din minele de la Baia de Criș, Roșia, precum și din nisipurile aurifere și argentifere ale diferitelor rîuri, printre care și Crișul Alb. În această ordine de idei, subliniem descoperirea a numeroase tezaure de obiecte de argint pe teritoriul Daciei⁶ ca și emisiunile monetare, dacice, prețioase indicații despre nivelul atins de arta dacică.

În epoca romană „ținutul bogat în aur a Munților Auseni a fost trecut în patrimoniul împăratului, iar exploatarea aurului, inițiată direct de împărat, a fost încredințată unei administrații deosebită de aceea a provinciei⁷”. O mărturie recentă, alături de altele mai demult cunos-

³ N. Hartuche, în *Acta MN*, 6, 1969, p. 439—449, cf. și I. Andrișoiu în *Aputum* 16, 1978, p. 56, fig. 1 (harta descoperirilor de tip Coțofeni din județul Hunedoara), p. 67 — 70 (catalog).

⁴ M. Petrescu-Dîmbovița, *Depozitele de bronzuri din România*, București, 1977, p. 127.

⁵ O. Floca, în *Sargetia*, IV, 1984, p. 41—47 idem, *OGAM*, 17, 1965, 3—6, p. 337—350, N. Maghiar, Șt. Olteanu, *Din istoria mineritului din România*, București, 1970, p. 39.

⁶ D. Popescu, în *Materiale*, 2, 1956, p. 196 și urm; L. Mărghitean, *Tezaure de argint dacice*, București, 1976 (cu bibliografia problemei).

⁷ M. Macrea, *Viața în Dacia romană*, București, 1969, p. 299.

cute⁸, privitoare la atenția acordată de oficialitatea romană zonei Munților Apuseni o reprezintă necropola de la Muncelu-Brad constituită din 115 morminte de incinerare cu un bogat inventar și stele funerare lucrate din gresie calcaroasă. Necropola se încadrează în secolele II—III e.n.⁹.

Cercetări recente de teren au permis localizarea așezării coloniștilor care au utilizat necropola.

Descoperiri recente, coroborate cu altele mai vechi și cu noile cercetări ale istoriografiei românești, atestă continuitatea populației autohtone, romanice și românești în sec. IV—XI e.n. Probele materiale ale prezentei populației românești în zona Zarandului le constituie vasele ceramice cu aspect zgrunțuros, lucrate la roată și ornamentele cu striuri, benzi de linii ample sau în val. O asemenea descoperire s-a făcut la Crăciunești (com. Băița) în peștera „Șura de mijloc”¹⁰.

Aceste descoperiri, alături de altele din cuprinsul Munților Apuseni și al țării, atestă prezența populației autohtone care în secolele IX—X va constitui baza etno-demografică a organizării politice românești de dinainte de pătrunderea maghiarilor în Transilvania.

IOAN ANDRÎTOIU

II.

Prima atestare documentară a satului datează din anul 1439 când poartă numele de Mihalyestfava. Într-un alt document din 1441 apare sub numele de Mihalfalva iar în 1464 sub cel de Myhalestfalwa pentru ca în conscripția urbarială a domeniului Șiria să fie din nou amintit cu numele de Mihalfalwa¹¹. Abia în secolul al XVIII-lea, în conscripția Klein din 1733 apare sub numele de Miheleny¹². Denumirea localității provine de la antroponimul Mihai, însemnând deci satul sau așezarea lui Mihai. Localitatea Mihăileni este așezată în partea de est a Zarandului, pe valea Crișului Alb.

Țara Zarandului, care constituie zona de legătură dintre Țara Hațegului și Țara Motilor (Munții Apuseni)¹³, a fost o puternică vatră de obști românești, cum erau cele din depresiunile Săcărâmb, Brad sau Hălmagiu, unde cnezii români au rezistat multă vreme încercărilor de pătrundere a feudalității maghiare. Cnezii Bălea de la Crișcior sau Miclăuș de la Ribița au ridicat vestite biserici din piatră. Pătrunderea cuceritorilor maghiari s-a concretizat prin implantarea de cetăți în mij-

⁸ S. Dumitrașcu, *Munții Apuseni. Note arheologice*, Oradea, 1980, p. 29—44.

⁹ A. Rădu, *Cercetări în necropola Muncelu—Brad*, în *Materiale*, XIII, 1979, p. 219—223. *2000 de trepte în mineritul zărândeian*, 1979, p. 73—86.

¹⁰ I. Andrițoiu, în *Apulum*, 16, 1978, p. 55—71 pl. III/7—14. cf. și S. Dumitrașcu, *op. cit.*, p. 44.

¹¹ Coriolan Suciu, *Dictionar istoric al localităților din Transilvania* vol. I, București, 1967, p. 398.

¹² *Ibidem*.

¹³ Șt. Păseu, *Voievodatul Transilvaniei*, vol. I, Cluj, 1972, p. 35.